

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.ketab.ir

منصوری لاریجانی، اسماعیل، ۱۳۳۷ -

عرفان اهل بیت (ع) / اسماعیل منصوری لاریجانی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر

تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۸.

۳۱۲ ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۲۸۴۸) (فلسفه و عرفان: ۲۴۳، معرفت‌شناسی: ۲۸)

ISBN 978-964-09-2071-8

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابخانه: ص. [۳۰۹] - ۳۱۲: همچنین به صورت زیرنویس.

۱. عرفان، ۲. عرفان - احادیث شیعه. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان

کتاب. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۸۳

BP ۲۸۶

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۱۵۵۲۵۳

۱۳۹۸

■ موضوع: معرفت‌شناسی: ۲۸ (فلسفه و عرفان: ۲۴۳)

■ گروه مخاطب: تخصصی (طلاب و دانشجویان)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۸۴۸

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۳۱۹

عرفان اهل بیت علیهم السلام

دکتر اسماعیل منصوری لاریجانی

عرفان اهل بیت

• ویسندہ: دکتر اسماعیل منصوری لاریجانی

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

• نویت چاپ: اول / ۱۳۹۸ • شمارگان: ۵۰۰ • بها: ۴۵۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر حقوق به مؤسسه بوستان کتاب است

printed in the Islamic Republic of Iran

♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفاییه)، ص پ ۹۱۷/۳۷۱۸۵، تلفن: ۷-۷۷۴۲۱۵۰-۷۷۴۲۱۵۰، فاکس: ۳۷۷۲۰۵۴، تلفن پخش: ۳۷۷۴۳۴۲۶

♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب یا هم‌اندازه) ری ۱۷۰ (ناشر)

♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۱۱۱، تلفن: ۸۷۸۰۰۰۰، ۶۶۹۰۰۰۰

♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان، جری، تلفن: ۳۲۲۳۳۶۷۲۰

♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۱۰۰۲۰

♦ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نیش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۱۷۹۰۰۰۰
اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

با قدردانی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب و سرویراستار: ابوالفضل طریقه‌دار • ویراستار: محمدرضا منصقی
- اصلاحات حروف‌نگاری: الهه‌سادات طباطبائی و منا جمیل‌پور • صفحه‌آرایی: سبکینه ملازاده و احمد مؤتمنی
- نمونه‌خوانی: علی میری • کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی‌منش • مدیر گروه هنری: مسعود نجابتی • طراح جلد: حسین همدانیان
- اداره آف‌سایت: حمیدرضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی.

رئیس مؤسسه
محمدمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: معنای عرفا و عارف
۱۵	عرفان چیست و عارف کیست؟
۱۶	عقل در منطق اهل بیت
۱۸	معیار شناخت
۲۵	فصل دوم: عرفان نظری
۲۵	الف) ظهور خدا (وجودشناسی)
۲۵	۱. ظهر الوجود بسم الله الرحمن الرحيم
۲۷	۲. اولیت و ظهور و آخریت و بطون
۲۹	۳. بی‌سبب بودن خدا
۳۱	۴. الله نور السماوات والارض
۳۴	۵. آیات آفاقی و انفسی
۳۷	۶. هستی خدا نشان
۴۱	ب) وحدت حق تعالی
۴۲	۱. شهادت خدا به یگانگی خود
۴۶	۲. آیه نجوا یا احاطه قیومه حق تعالی

- ۴۹ ۳. برهان صدیقین
- ۵۲ (ج) توحید صفاتی
- ۵۲ ۱. چرا خداوند را به اسم بخوانیم؟
- ۵۴ ۲. اسماء زائد بر ذات نیستند
- ۵۶ ۳. اسم اعظم چیست؟
- ۵۹ (د) توحید افعالی
- ۵۹ ۱. منشأ فعل و غایت فعل
- ۶۲ ۲. عالم مظهر اسماء الهی
- ۶۴ ۳. ذکر اسماء الهی
- ۶۹ فصل سوم: عرفان عملی
- ۶۹ چرا عرفان عملی؟
- ۷۱ (الف) آداب سلوک فردی
- ۷۱ ۱. توبه
- ۷۱ بازگشت از گناه و معصیت
- ۷۴ توبه از فکر و خیال گناه‌آلود
- ۸۱ ۲. ذکر و فکر
- ۸۲ فواید ذکر
- ۸۳ اهل ذکر کیست؟
- ۸۴ نور ذکر و فکر
- ۸۵ جایگاه ذکر و تربیت
- ۸۶ ۳. محاسبه و مراقبه
- ۸۷ ارکان محاسبه
- ۸۸ شرایط محاسبه

الف) همواره خود را در برابر خدا دیدن	۸۸
ب) به اعمال خوب مغرور نشویم	۹۰
ج) مراقبت از دل	۹۰
۴. عبادت	۹۲
ساحت عبودیت	۹۲
انواع عبادت	۹۴
۵. خشیت دل	۹۶
۶. شنونده داری و سحر خیزی	۹۸
شب خیز، شبانه عشق صادق	۱۰۰
سحر سازنده	۱۰۱
شب و کمال تربیت	۱۰۴
فواید دیگر سحر	۱۰۶
۷. دعا و نیایش	۱۰۸
معنای دعا	۱۰۹
دعا در چه زمانی مستجاب است؟	۱۱۱
نقش تربیتی دعا و نیایش	۱۱۲
۸. انس با قرآن	۱۱۴
۹. انتخاب همدم خوب	۱۱۶
۱۰. رزق حلال	۱۱۹
۱۱. وقت شناسی	۱۲۱
۱۲. واعظ نفسانی	۱۲۲
۱۳. ریاضت	۱۲۲
۱۴. تکلیف گرایی	۱۲۴

عرفان اهل بیت علیهم السلام

۱۲۶	ب) آداب سلوک اجتماعی
۱۲۷	۱. عشق به خدا در رفتار
۱۳۲	۲. زیبانگری و خوش بینی
۱۳۶	۳. صبر و پایداری
۱۴۱	۴. ولایت پذیری
۱۴۳	۵. علم نافع
۱۴۶	۶. بدی را با خوبی پاسخ دادن (حسن خلق)
۱۴۹	۷. احترام به والدین
۱۵۳	۸. سادگی و ارحام
۱۵۶	۹. انفاق و ستیز با فقر
۱۶۱	۱۰. خمس و زکات (حقوق شرعی)
۱۶۴	۱۱. حفظ وحدت کلمه (توحید)
۱۶۷	۱۲. تواضع و فروتنی
۱۷۰	۱۳. ساده زیستی و زهد
۱۷۲	۱۴. راست گویی و صداقت پیشگی
۱۷۴	۱۵. وفای به عهد
۱۷۶	۱۶. تقوای اجتماعی
۱۷۷	۱۷. روحیه عدالت خواهی
۱۸۱	فصل چهارم: مستندات عرفان اهل بیت علیهم السلام
۱۸۱	آغاز خطبه غدیر حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله
۱۸۶	فرازهایی از خطبه های نهج البلاغه
۱۸۶	۱. آغاز خطبه اول نهج البلاغه
۱۸۸	۲. خطبه ۱۵۲

۱۸۹	۳. خطبه ۱۷۹
۱۹۰	۴. خطبه ۱۹۹
۱۹۱	۵. خطبه ۲۲۰
۱۹۲	۶. خطبه ۲۲۲
۱۹۳	۷. نامه ۴۵
۱۹۳	۸. حکمت ۷۷
۱۹۵	حدیث حقیقت
۱۹۶	شرح حدیث حقیقت
۱۹۹	حدیث قلوب
۲۰۳	حدیث نفس (شرح ملاهادی سبزواری)
۲۰۶	شرح حدیث نفس
۲۱۱	حدیث معرفتی بالنورانیة معرفة الله
۲۲۶	آغاز خطبه فدکیه حضرت زهرا (ع)
۲۲۶	۱. حمد مخصوص خدا
۲۲۷	۲. شکر نعمت خاص الهی
۲۲۸	۳. تکرار ستایش
۲۲۹	۴. نعمت‌های کامل
۲۳۰	۵. نعمت منان
۲۳۲	۶. بی‌شماری نعمت‌ها
۲۳۱	۷. نعمت بی‌آغاز و بی‌انجام
۲۳۵	۸. شکر نعمت‌ها
۲۳۶	۹. ستایش ظرف نعمت‌ها
۲۳۸	شناخت حق تعالی

عرفان اهل بیت علیهم السلام

۱. معرفت شهودی ۲۳۹
۲. تقدم معرفت خدا ۲۴۱
۳. پیدایش معقولات ۲۴۴
۴. امتناع دیدار خداوند به چشم ۲۴۵
۵. عجز زبان از وصف خدا و ناتوانی اندیشه از احاطه بر او ۲۴۷
- نظام آفرینش ۲۵۰
۱. ابداع آفرینش ۲۵۱
۲. خلقت بلع ۲۵۲
۳. خلقت حجت و اظهار قدرت ۲۵۳
۴. اطاعت آگاهانه و عقید همگانی ۲۵۵
- دعای عرفه امام حسین علیه السلام ۲۵۹
- دعای اول صحیفه امام سجاد علیه السلام ۲۶۰
- حدیث عنوان بصری از امام صادق علیه السلام ۲۶۶
- حدیث توحید و صفات اولوالالباب از امام صادق علیه السلام ۲۷۴
- خطبه توحیدیه امام رضا علیه السلام ۲۸۰
- اصل معرفت الله توحیده ۲۸۳
- وجود حق تعالی ۳۰۳
- کتاب نامه ۳۰۹

مقدمه

عرفان اسلامی یعنی درک درست معارف قرآنی و عمل به آموزه‌های اهل بیت علیهم‌السلام که آن را از ظاهر و باطن آیات قرآن کریم استخراج نموده‌اند. در آغاز ظهور اسلام، افرادی بودند که از این مشرب خاص پیروی می‌کردند و به طور مستقیم تحت تعلیم و سلوک عملی اهل بیت علیهم‌السلام بودند و حتی در بین مردم، به یاران خاص یا اولیای الهی شهرت داشتند، اما در اواسط قرن دوم با ورود جریان صوفیانه از جهان مسیحیت و هندوستان آسیایی با این بودایی، رفته‌رفته عرفان اسلامی رنگ و بوی تصوف به خود گرفت. اگرچه عرفای اسلامی عموماً در مشرب قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام، ره سیر و سلوک طی نموده‌اند، اما صبغه اجتماعی و سیاسی تصوف بر آن‌ها غالب شد؛ تاجایی که موضع‌گیری خود عرفا را در پی داشت و هر کدام در صدد تفکیک عرفان اسلامی از جریان تصوف رایج برآمدند. مثلاً حکیم ملاصدرا کتاب *کسر الاضنام الجاهلیه* را در ردّ صوفیه می‌نویسد یا حافظ در مقام مدح آنان می‌گوید:

نقد صوفی نه همه صافی بی‌غش باشد

ای بسا خرقه که مستوجب آتش باشد

عرفان اهل بیت علیهم السلام

یا این که جناب مولوی آنان را روبهائی می‌داند که در خُم رنگ افتادند و ادعای طاووسی می‌کنند:

آن شغالی رفت اندر خم رنگ

اندر آن خم کرد یک ساعت درنگ

پس برآمد پوستین رنگین شده

که منم طاووس علیین شده^۱

با این که محققان حکما و عرفای اسلامی در خط مقدم نبرد با جریان تصوف و عرفان به ما بودند، گریه‌ای از قشریون بدون تفکیک عرفان اسلامی از جریان تصوف، همه را در یک هاو کوبیدند و اکنون هم میراث غلط آنان، دامنگیر عرفان اسلامی است.

از این جهت برای این که ثابت کنیم که آبخشور عرفان اسلامی، قرآن کریم و معارف اهل بیت علیهم السلام است، در صدد برآیم کتاب پیش رو را تحت عنوان: «عرفان اهل بیت علیهم السلام» تدوین نماییم. هم چنین در معرفی عرفان اهل بیت علیهم السلام منحصر از آیات و احادیث چهارده معصوم علیهم السلام استفاده کرده‌ایم و هرگز سخنان و نظریات بزرگان اهل حکمت و عرفان را استناد بحث خود قرار نداده‌ایم. فقط از ابعاد بزرگانی چون مولوی و حافظ که شرح مستقیم بعضی از آیات و روایات است بهره برده‌ایم.

با این نگاه در فصل اول به معنای عرفان و عارف پرداخته‌ایم. در فصل دوم را به عرفان نظری از نگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام اختصاص داده‌ایم و ظاهراً بعد از آن که هستی در عین وحدت حق را از نگاه آیات و احادیث ائمه علیهم السلام مورد بحث قرار داده‌ایم. در فصل سوم به عرفان عملی و آداب آن در بُعد سلوک فردی و سلوک اجتماعی پرداخته‌ایم؛ به طوری که اصالت عرفان عملی را از نگاه اهل بیت علیهم السلام مورد

۱. مولوی، مثنوی، دفتر اول، بخش ۱۹.

بررسی قرار داده‌ایم. در فصل چهارم هم نمونه‌ای از مستندات عرفان اسلامی را از نگاه چهارده معصوم علیهم‌السلام معرفی نموده‌ایم که شرح هر کدام کتاب مستقلی را می‌طلبد. از دوستان علاقه‌مند به‌ویژه استادان عزیز که تصمیم گرفته‌اند به تدریس و معرفی آثار و عرفان اهل بیت بپردازند، تقاضا دارم که ضمن تدریس، از همه مستندات این فصل به عنوان منبع تدریس و تحقیق استفاده کنند و دانشجویان عزیز را به تحقیق و تدوین آثار عرفانی اهل بیت علیهم‌السلام تشویق نمایند.

بر اساس قرآن تاریخی و تحلیلی اندیشمندان غربی، ایدئولوژی آینده جهان «عرفان» است. قطعاً این عرفان اهل بیت علیهم‌السلام است که به‌مثابه قوی‌ترین گفتمان دینی در جهان بصورت ظهور و بروز خواهد کرد و این همان نوری است که خداوند وعده تحقق آن داده است: «وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»^۱ خداوند متعال نورش را کامل می‌کند ولو این که کافران و مشرکان نخواستند. به امید آن روز دل می‌سازیم و تحقیق هر چه زودتر آن را از درگاه احدیت خواستاریم.

از پس پرده غیب به در آ ای مه ناز

درد ما جز به ظهور تو مداوا نشود^۲

در پایان از مدیریت و دست‌اندرکاران فهیم تولید محتوا بوسه بوسان کتاب که در آماده‌سازی و چاپ و نشر اثر تلاش نمودند تشکر می‌نمایم.

والسلام

تابستان ۱۳۹۸

۱. صف، آیه ۸.

۲. منصوری لاریجانی، دیوان منصوری.